

המצבים האפשריים בחייו הלאומיים של ישראל, והמחלוקת

בדבר מעמדו של בר־כוזיבא / הרב שלמה גורן¹

המצבים האפשריים בחייו הלאומיים של ישראל, והמחלוקת בדבר מעמדו של בר־כוזיבא עיקר הבעיה היא, שלפי ההשקפה ותיאורי הנביאים על עתידו של העם קיימים רק שלשה מצבים אפשריים בחייו הלאומיים של עם ישראל שהם: (א) שלטון עצמאי בארץ ישראל עם בית המקדש וקיום מוסדות השלטון והשפוט של הסנהדרין, כפי שהיה נהוג בימי הבית הראשון והשני. (ב) חיי שעבוד וגלות בא"י ופיזור בתפוצות. (ג) התקופה המשיחית. וכל שלשת השלבים האלו הם הכרח המציאות כפי שבאו לידי בטויים בתנ"ך. או שקיימת, לפי התורה, גם אפשרות פתוחה רביעית לכבוש את הארץ ולכונן שלטון עצמאי בא"י על ידי יוזמה עצמאית של העם, ללא כל הכרח מציאותי לפי גזירת התורה והנביאים, ומבלי כל זיקה לתקופה המשיחית.

פתרוֹן־מה, על פי המקורות, לבעית יסוד זו, אפשר אולי למצוא במחלוקת היסטורית של אבות העולם, מבין גדולי התנאים וראשי הסנהדרין בזמנו, בדבר מעמדו של בן כוזיבא (זהו השם האמיתי של בר־כוכבא כפי שנתברר מן הכתבים השטרות והממצאים שנמצאו לאחרונה במדבר יהודה שם חותם הוא "שמעון בן כוסבא נשיא ישראל" וחילוף הכתיבה בין כוזיבא לכוסבא הוא עקב שנוי בדיאלקט של המקום. השם בר־כוכבא נוצר כנראה ע"י דרשתו של ר' עקיבא שדרש עליו את המקרא: "דרך כוכב מיעקב", כמו שהסיקו החוקרים, או על שם מקום הולדתו המשוער של בר כוכבא בגליל המערבי או בעבר הירדן, שם נמצאים כפרים בשם זה). התלמוד מונה את תקופת שלטונו של בן כוזיבא בין שנות המלוכה של עם ישראל, הנרמזים בדברי הנביא חגי(כ, ו): "עוד אחד מעט היא ואני מרעיש את השמים והארץ". וכדברי התלמוד בסנהדרין(צז, ב) שדרש את הפסוק הזה: "לא כרבי עקיבא שהיה דורש 'עוד אחד מעט היא' וכו', אלא מלכות ראשון שבעים שנה, מלכות שניה חמשים ושנים שנה, ומלכות בן כוזיבא שתי שנים ומחצה".

עלי תמר תענית פרק ד:

"...ברם מה שכתבו שהשם 'בר כוכבא' ניתן לו כשם התואר מר"ע, אינו מבוסס כלל, שאינו נזכר רק שר"ע דרש, דרך כוכב מיעקב, דרך כוזבה, לשון נופל על לשון, כדי לבטא הרעיון שהוא הנבחר להיות המלך והמשוח בישאל, כמו שמתרגמים התרגומים פסוק זה. שכן נקרא בר כוכבא גם בשם 'כוזבה' לבד מהשם המקוצר 'בן כוזבה', או 'בר כוזבא', כמ"ש בתוספתא מע"ש פ"א מובא בגמרא ב"ק צ"ז, מעות כוזביות, ופירש רש"י, מטבע של בן כוזיבה. אבל שר"ע נתן לו השם בר כוכבא כשם תואר קבוע אינו נזכר בשום מקום, שכן במקורות ישראל לא נזכר בכלל השם בר כוכבא, והוא נזכר רק אצל הסופרים היונים והרומיים בתקופת ביתר ולאחריה. וכנראה שעל יסוד דרשת ר"ע דרך כוכב מיעקב דרך כוזבה, כינו אותו חייליו ומעריציו בהשם תואר 'בר - כוכבא'. והשם הזה עבר לסופרי העמים מבלי שידעו משמו האמיתי 'שמעון בן כוזבה' או 'שמעון בן כוסבה', ואף לא מהשם המקוצר 'בן כוזבה' או 'בר כוזבא'. אבל בישאל היה שם התואר הזה בר כוכבא, כשם תואר זמני שניתן לו ע"י חייליו ומעריציו, והיה שגור בפי חוגים אלו, אבל לא בכלל האומה. ולאחר חורבן ביתר נשתקע שם זה מאיליו בישאל ונשתמר רק בפי סופריהן היונים והרומיים של התקופה ההיא ולאחריה...."

¹ כתבי עת בתוך שו"ת בר-אילן

כותר: מדינת ישראל כשלב בחזון הנביאים

מחבר: הרב שלמה גורן

כתב עת: תורת המועדים 598 - 609